

» *propter individuitatem contractus*, vi cuius, exemptio, quae
 » uni ex partibus competit, ad alteram, secundum etiam civi-
 » les leges, extenditur, eidemque communicatur (170). »

Et haec de principiis generalibus, quae ex publicatione sive decreti Tridentini, sive declarationis Benedicti XIV. sequuntur; nam quod spectat ad nonnullas peculiare quaestiones de matrimoniis clandestinis, quae cum illis connectuntur, de his agemus in articulo insequenti.

ARTICULUS IV.—Quaestiones nonnullae enodantur relate ad impedimentum clandestinitatis in Matrimoniis sive catholicorum sive mixtis, sive haereticorum.

Quum nobis propositum fuerit difficile hoc de impedimento clandestinitatis argumentum, quoad ejus fieri potest, elucidare, idcirco hoc in articulo incidentes varias quaestiones, quae agitari possunt immo et solent, discutiendas assumpsimus, ut circa eas singillatim quid sentiendum sit indicemus.

Prima igitur, quae sese offert, quaestio coniugia spectat eorum, qui e loco, ubi Tridentinum decretum non viget, ad locum, ubi illud viget, deveniunt. Constituimus enim, sive haereticorum, sive catholicorum et acatholicorum mixta coniugia celebrata, ubi promulgatum ac usu receptum est Tridentinum decretum, illegitima ac invalida esse, si coram alio quam proprio parcho ac duobus testibus ineantur. Interim passim contingit, ut nonnulli ex loco, in quo decretum Tridentinum non fuit promulgatum aut non est receptum, ad locum transeant, ubi obtinet ac servatur, nuptiasque celebrent aut coram ministro haeretico aut coram civili magistratu. Exinde permota quaestio: utrum istorum coniugia rata ac firma haberi nec ne debeant. Porro constans est doctorum sententia eiusmodi connubia ex regula iuris nullius prorsus esse valoris, quia ab omnibus servari debet forma recepta in illis regionibus, in quibus

(170) *De synodo dioec. lib. VI. cap. VI. n. 12.* Et revera haec ratio est, quam passim allegant sac. congregationes Romanae, dum decernunt valida matrimonia mixta illis in regionibus, ad quas declaratio Benedictina extensa est.

contractus initur. Et hoc tam pro foro civili quam pro foro ecclesiastico. Cum igitur hi suum celebrent coniugium, ubi viget lex Tridentina, quamvis regio, ex qua discesserunt, ab eadem lege exempta sit, certum est illud nullum ac irritum esse.

Hinc Schmalzgrueber post verba, quae ex eo in altero articulo adduximus, ita prosequitur: « Et hoc verum est, *etiamsi*
 » *vagi sint aut peregrini*, qui veniant ex loco *ubi Tridentinum non est receptum*, et *ibi habeant domicilium*. Et ideo
 » *si haeretici* venientes *ex sua patria ubi Tridentinum non est receptum* in locum, ubi illud receptum est, et haeresis
 » publicum exercitium non habet (171), veluti in Bavaria
 » nostra, clam contrahunt, *invalide* contrahunt; quia con-
 » tractus *regulari debent secundum leges et consuetudinem*
 » *loci*, in quo celebrantur, et non solum cives, sed omnes ibi-
 » dem contrahentes, forum loci illius sortiuntur; in omni
 » enim loco observanda est forma substantialis contractus, quae
 » pro illo loco praescripta est: idque in specie deceditur etiam
 » in contractu matrimoniali cap. *De Francia. I. De sponsal.*
 » *ubi matrimonium contractum, non observata lege, vel con-*
 » *suetudine patriae, initum tamen secundum leges loci ubi*
 » *uxor ducta est, pronunciatum validum* (172). »

Hic etiam Pirhing scribens: « *Peregrini transeuntes per locum, ubi servatur decretum concilii Tridentini, invalide* contrahunt
 » matrimonium sine parcho ac testibus, quamvis *in loco domicilii* illud decretum *non sit receptum*. Ratio est, quia
 » peregrini, saltem quoad solemnitatem contractuum, tenentur
 » ad leges eorum locorum, per quae transeunt, cum ratione
 » contractus sortiantur forum: nam ea est in unoquoque lo-
 » co substantialis forma contractus, quae pro illo praescribi-
 » tur. Si ergo in aliquo contractu non servetur forma eo
 » loco praescripta, non subsistit contractus (173). » Atque

(171) Haec clausula, ex dictis, non obstat nullitati matrimonii, de quo disserimus.

(172) Tit. III. *De clandestin.* § II. n. 101.

(173) *Ius canon.* lib. IV. tit. III. § II. n. 10.

aliis omissis; Machat et ipse eandem tuetur doctrinam, cum scribit: « Fideles transeuntes ex loco, ubi Tridentinum non observatur, ad locum, ubi observatur, tenentur servare formam Tridentini, nam ratione contractus sortiuntur forum. Ergo ut valide contrahant, tenentur servare formam substantialem praescriptam matrimonio in tali loco contrahendo (174). »

Huic principio innixae sunt plures resolutiones sac. congregationum Rom. quas in altero articulo dedimus. Talis fuit resolutio sac. congreg. concilii in causa Augustana an. 1742. coniugii mixti Ulmae celebrati coram ministro haeretico, quamvis eiusmodi contrahentes essent vagi ac peregrini. Talis pariter fuit resolutio sac. poenitentiarum quoad validitatem coniugii mixti, quod in Gallis duo iter facientes coram ministro acatholico celebraverant; nam die 28. Mart. 1815. respondit illud tribunal *negative*, seu eiusmodi matrimonium nullum fuisse. Nec alio modo suprema SS. inquisitionis congregatio resolvit dubium sibi propositum die 5. Jul. 1847. tum circa valorem coniugii mixti in Lutetia Parisiorum coram ministro haeretico et dedit facultatem parti catholicae per divortium derelictae ad nova vota transeundi; et ita passim in aliis eiusmodi resolutionibus, licet contrahentes alicuius essent regionis, in qua Tridentinum non viget.

Quapropter ea coniugia quae sive Romae, sive Florentiae sive Augustae Taurinorum aut alibi in Italia a protestantibus inter se, aut a protestantibus cum catholicis ineuntur aut coram solo magistratu, aut solo praesente haeretico ministro, nulla omnino sunt vitio clandestinitatis (175).

Idque etiamsi ineantur in sacellis ac domibus exemptis regii ministri acatholici in locis, ubi viget Tridentina lex. Cuius asser-

(174) *Institutiones canonicae* tit. III. n. 14.

(175) Idcirco matrimonium Romae attentatum ab apostata Hyacintho Achilli, cuius meminimus in op. *Il protestantesimo e la regola di fede* par. III. cap. VI. in nota, non modo nullum fuit ob impedimenta canonica *ordinis et voti*, verum etiam ob impedimentum *clandestinitatis*.

tionis vadem damus resolutionem, quae emissa est a suprema congreg. SS. inquisitionis in causa cuiusdam Aloysiae Mariae N. N., quae orta in Anglia una cum familia sua exilio inde expulsa venit Lutetiam Parisiorum. Haec cum Romam venisset an. 1832. eiuravit errores sectae protestantis, in qua orta et educata erat, petiitque facultatem contrahendi ibi matrimonium. Quandoquidem autem in instantia sua exposuerat se die 27. Iulii an. 1822. contraxisse matrimonium civile cum gallo catholico Frider. N. N. coram magistratu, ac die insequenti, nempe 28. Iulii, coniugium iterum celebrasse in domo regii oratoris Britannici Parisiis iuxta formam ecclesiae Anglicanae coram capellano Anglici ministri, expensa fuit quaestio circa validitatem eiusmodi coniugii in memorata suprema S. off. congregatione, eo quod adhuc in vivis ageret N. N. Post desumptas informationes, feria IV. 14. Mart. 1832. decretum est: « Nihil obstare, quominus oratrix Aloysia Maria N. N. admittatur ad iuramentum suppletorium. » Quod perinde est ac declarare invalidum coniugium ab N. N. initum cum N. N. Parisiis prius civiliter, deinde vero coram ministro anglicano in domo ministri regii Britannici.

Hanc excipit quaestio opposita, scilicet eorum, qui ex locis, ubi receptum atque in usu est decretum Tridentinum, se conferunt in alium locum, ubi idem decretum nec receptum neque in usu est, ut ibi inire possint nuptias sine parochi praesentia. Proposita haec fuit quaestio ab archiepiscopo Goano in Indiis Benedicto XIV. Etenim haud raro accidebat, ut sponsi ex illa dioecesi in proximum territorium se conferrent, ut clandestine matrimonium celebrarent, quum ubi publicatum non fuerit decretum Tridentinum, deinde coniuges ad propria revertebantur. Sapientissimus pontifex ad illum scripsit celebrem epistolam *Super quibusdam dubiis respicientibus validitatem matrimoniorum* (176), in qua, uti solet, variis theologorum ac iuris canonici interpretum sententiis expositis, concludit, nullum illo-

(176) Apud S. Mariam maiorem die 17 Mart. 1758.

rum esse censendum coniugium, qui illic celebrarent, ubi receptum non est Tridentinum decretum, non habentes sive *domicilium* aut *quasi domicilium*. Cum vero dubitari posset quodnam temporis intervallum requiratur ad *quasi domicilium* comparandum, statuit pontifex: « Quod antequam matrimonium » contrahatur, *spatium saltem unius mensis* ille, qui contrahit, » habitaverit in loco ubi matrimonium celebratur. » Eiusmodi autem spatium iuxta civiles quidem leges varium, longius nempe vel brevius esse potest; sed Ecclesia ad hanc civilium legum varietatem non attendit, sequiturque in praxi ius ecclesiasticum, quo saltem unius mensis spatium requiritur ac sufficit. Nam congreg. concilii in causa Aquisgranensi, consulta super validitate cuiusdam matrimonii Aquisgrani celebrati post aliquantulam moram in illa civitate, censuit exprimendum tempus, quo contrahentes Aquisgrani manserunt; quod si fuerit *saltem unius mensis, dandam esse decisionem pro validitate* (177). Quod vero attinet ad domicilium acquirendum, certum exploratumque est, haud requiri temporis determinatam durationem, cum satis sit animus firmus alicubi commorandi, seu uti statuunt iurisperiti ad acquirendum domicilium duo requiruntur; *animus et factum*, ac prout dicitur l. 7. *cod. de incolis*. « Et in » eodem loco singulos habere domicilium non ambigitur, ubi » quis larem rerumque ac fortunarum suarum summam constituit, unde rursus non sit discessurus, si nihil avocet, » atque l. 20. ff. *Ad municipalem*: ad habendum domicilium requiritur, « quod quis velit constituere in tali loco habitationem » stabilem et perpetuam. » Sane sac. congregatio concilii quoddam matrimonium validum probavit, quod duo Cesenae incolae celebrarunt Forolivii, eo quod puella ante discessum palam fecisset, se domicilium in hac civitate deligere, ubi materna avia vitam ducebat (178).

(177) Cf. Fagnanum in can. *significavit* n. 59. in 1. part. tertii decretal. pag. 386.

(178) In causa *Matrim. Cesen.* die 22. Febr. 1725.

Si qui proinde alio se conferant in eum solum finem, ut ibi nuptias ineant, praetermissa Tridentini forma, quia ibi decretum *Tametsi* non est promulgatum aut acceptum, quin animum habeant acquirendi sive domicilium sive quasi domicilium, absque dubio eorum connubium sic celebratum nullum est atque irritum. Siquidem dolo ac fraude ita se gerere convincuntur, dolus autem et fraus nemini debent patrocinari. Ast si praeter hanc voluntatem celebrandi coniugium ubi non est receptum Tridentinum decretum, animum contrahentes prae se ferant illic commorandi suumque acquirendi domicilium, fraude non obstante, illorum coniugium validum erit censendum.

Et reipsa Urbanus VIII. suis apostolicis litteris insequentes sac. concilii congregationis sententias die 14. Augusti 1622. confirmavit: « Primo: an incolae tam masculi, quam foeminae » loci, in quo conc. Tridentinum in puncto matrimonii est promulgatum, transeuntes per locum, in quo dictum concilium » non est promulgatum retinentes idem domicilium, valide » possint in isto loco matrimonium sine parcho et testibus » contrahere? — Secundo, quid, si eo praedicti incolae tam » masculi, quam foeminae solo animo sine parcho et testibus » contrahendi se transferant, habitationem non mutant? — » Tertio, quid, si iidem incolae tam masculi, quam foeminae » eo transferant habitationem illo solo animo, ut absque parcho et testibus contrahant? Iidem cardinales ad I. et II. non » esse legitimum matrimonium inter sic se transferentes ac » transeuntes cum fraude: ad III. vero dubiorum huiusmodi, si » domicilium vere transferatur, matrimonium esse validum, » responderunt et resolverunt (179). »

Cum ad eandem S. Congreg. delata fuisset a vic. generali Gratianopolitano quaestio, utrum validum esset censendum ma-

(179) Apud Bened. XIV. et Rom. 1750. tom. XI. *Instit.* XXXIII. p. 219. nec non *De syn. dioes.* lib. XIII. cap. IV. n. 10. Item in cit. litt. ad Antonium, episc. Goanum, ubi etiam dat rationem harum decisionum.

Cf. Pariter Nat. Alex. *Theol. dogm. moral.* lib. II. *De sacr. matr.* cap. 2. art. 2. reg. 6.

trimonium a duobus Gallis Londini post octo aut decem dierum commorationem coram missionario apostolico celebratam, resp. « non constare de validitate (180). »

Quod dictum est de acquirentibus domicilium aut quasi domicilium relate ad matrimonii celebrationem, analogia quadam dici pariter debet de *vagis* ac *peregrinis* nuptias ineuntibus apud parochum, ad quem pertinent, ne clandestina ratione illas ineant. Licet vero passim inter se *peregrini* ac *vagi* permisceri soleant, ingens tamen intercedit reipsa inter utrosque discrimen, ac proinde diversum de illis iudicium ferri debet. Ut enim scite animadvertit Benedictus XIV. *vagus* proprie ille est appellandus, qui relicto suo domicilio, sedem in exteris terris inquit, ut ex iure deprehenditur. « Puto autem et hoc procedere posse, » si quis, domicilio relicto, navigat, iter faciens quaerat, » quo se conferat, atque ubi consistat; nam hunc puto sine domicilio esse (181). » *Peregrinus* autem is nuncupatur, qui ex » voluntate iter facit, ut ad pristinum domicilium exacta peregrinatione revertatur (182). » Vagorum porro parochus is dicitur in cuius ditione illi versantur (183); quod pariter asserendum est, licet alter solum ex illis, qui coniugium petunt, vagantium numero adscribatur. Parochus vero peregrinorum ille habendus est, in cuius ditione est ipsorum domicilium. Cum autem, ut innuimus, peregrini et vagi passim inter se confundantur, et istorum quidem validum sit coniugium celebratum coram parochi loco, ubi subsistunt, contra vero illorum invalidum est, cum inire nuptias debeant coram parochi loco, in quo refinent domicilium, exinde sequitur debere sedulo parochos

(180) Cf. *Thesaur. resolution.* tom. CI. die 5. April. 1841. pag. 127 seqq.

(181) L. *Eius* §. *Celsus* ff. *Ad municipalem.*

(182) Cf. Greg. Rossignolum *De matrim.* par. I. tom. I. *contractus* 15. praenot. 22. n. 4. Mediol. 1686. pag. 70.

(183) Sanchez *De matrim.* lib. III. disp. 25. n. 1. Barbosa *De offic. et potest. parochi* par. II. c. 21. n. 89. Lugduni 1638. pag. 192. Cabassut. in *Theor. et praxis iur. canon.* lib. III. c. 26. n. 14. Pirhing. ad lib. IV. *Deeret.* tit. III. *De clandestin.* §. III. n. 19.

sanctionem concilii Tridentini executioni mandare: « Parochis » autem praecipit, ne illorum matrimoniis intersint, nisi prius » diligentem inquisitionem fecerint, et re ad ordinarium delata, » ab eo licentiam id faciendi obtinuerint (184). »

Quae de peregrinis diximus, qui coniugium celebrant praetermisso parochi proprii domicilii, confirmantur ex decreto sac. concil. congregationis, die 22. Februar. 1631. his verbis expresso: « Sacra etc. censuit dandam esse declarationem in abs- » tracto in forma sequenti: vir et mulier in loco suae habita- » tionis absque animo illam relinquendi discedentes, et ad » locum alterius parochiae solo animo illic matrimonium cele- » brandi, non autem domicilium contrahendi se transferentes, » ibi coram parochi illius loci inter se contraxerunt. Supplica- » tur per sacram congregationem declarari an huiusmodi ma- » trimonium sit nullum vel validum: die 22. Febr. 1631. Sa- » cra etc. secundum ea, quae proponuntur censuit esse nul- » lum (185). »

Nunc alia quaestio sese offert de eorum coniugiis, qui contrahunt inter infideles, vel inter haereticos illis in locis, ubi Tridentinum promulgatum est quidem, sed nemo reperitur sive parochus sive sacerdos, coram quo fideles consensum praebent. Porro exploratum est fideles inter infideles commorantes, ubi Tridentinum decretum promulgatum non fuit, posse non solum valide, sed licite inter se coniugium inire coram duobus aut tribus testibus, etiamsi nullus sit praesens sacerdos. Quod saepe contingit in imperio Sinensi, in Indiis et alibi. Id ipsum dicendum si facilis non sit ad sacerdotem missionarium accessus: quia tunc moralis impotentia, eaque gravis intervenire censetur, sub qua Ecclesia obligare non intendit, prout aperte indicatur in nonnullis sac. congreg. responsionibus, quas inferius exhibebimus.

Quod vero spectat ad illos, qui in regionibus versantur ab

(184) Sess. XXIV. *De ref. matrim.* cap. 7.

(185) Apud Bened. XIV. loc. cit.

haereticis occupatis, in quibus tamen decretum Tridentinum aut publicatum aut in usu est, sed non reperitur sacerdos, coram quo valeant suum proferre consensum, tunc et istis satis erit coniugium suum celebrare coram duobus aut tribus testibus. Sic enim scribit Maschat: « Fideles commorantes v. g. in » Hollandia et aliis provinciis confoederatis, ubi Tridentinum » publicatum est, si nullum habere possunt sacerdotem catho- » licum, videntur valide coram duobus vel tribus testibus con- » trahere matrimonia; tum quia mater Ecclesia videtur condes- » cendere ad eorum valorem, tum quia in talibus locis decre- » tum Tridentinum moraliter impossibile est observari, pastor » tamen haereticus non est adhibendus, ut talis recognoscatur » a catholicis (186). » Haec quidem hic auctor de illa regione pro conditione temporum, quibus ipse scribebat; nam nunc immutata eiusmodi conditio est; et catholici illic degentes in matrimoniis inter se contrahendis debent se conformare formae Tridentinae.

Caeterum quoad hos fideles aliosve, qui in iis versantur rerum adiunctis, in quibus vel nullum omnino sacerdotem adire possint aut nonnisi summa difficultate aut periculo eum habere valeant, tum valide tum licite posse nuptias contrahere coram duobus aut tribus testibus non obscure, ut diximus, ex responsionibus sac. congregationum Rom. colligitur. Nam interdum *nullum* declaratur matrimonium, quando contractum fuisse constat tempore, quo erat facilis et tutus ad parochum catholicum accessus (187). Item celebratum « eo tempore et » circumstantiis, quibus ad proprium sacerdotem suam recursus » tutus et facilis erat (188); » prout pariter iudicatum est in alio coniugio coram solo magistratu civili inito « cum ad » superiorem legitimum vel alium sacerdotem ab ipso deputatum facile recurri poterat (189), » ut alias eiusmodi resolu-

(186) *Inst. canon. part. II. lib. IV. tit. III. De clandestina dispensat. n. II.*

(187) *Congreg. S. off. 25. Mart. 1808.*

(188) *Eadem congreg. 19. Nov. 1828.*

(189) *Eadem. 25. Mart. 1808.*

tiones silentio praeteream. Ergo ex contrariorum ratione videtur Ecclesiam ratum habere coniugium etiam catholicorum in illis rerum adiunctis, in quibus aut parochus sive sacerdos missionarius nullatenus, aut nonnisi summa difficultate ac vitae discrimine bonorumve adiri nequit, alioquin eiusmodi clausulae forent prorsus supervacaneae.

Quae quidem sufficere videntur; ne quis tamen adhuc ambigat aut haerens animo sit, non abnuimus adiicere positiva documenta, eaque directa, quae rem plane conficiant. Tale est responsum quod refert Prosper Fagnanus datum a Rom. pontifice ad relationem sac. congreg. concilii his verbis: « Sanc- » tiss. audita relatione congregationis dixit: si alias parochus » vel sacerdos catholicus in propinquo loco sit, coram ipso et » testibus contrahatur; quod si id *commode fieri nequeat*, con- » trahatur coram testibus, et si fieri poterit, etiam coram no- » tario: factis tamen prius in utroque casu denunciationibus » et aliis servatis ex conc. (Tridentino) servandis (190). » Aliud documentum nobis suppeditat resolutio sac. congreg. concilii data die 19. Ianuar. 1605. ad episcop. Tricariensem omnino conformis declarationi Rom. pontificis modo allatae, quae eiusmodi est: « Si vero parochia, in qua fuit aliquando » observatum decretum (Tridentinum) parochi careat, et ca- » thedralis itidem episcopo et capitulo habentibus a concilio » facultatem alium sacerdotem ad id delegandi, nullusque alius » ibi sit, qui vices parochi, aut episcopi suppleat, matrimo- » nium valet absque praesentia parochi, servata tamen in eo, » in quo potest, forma concilii; nempe adhibitis saltem duobus » testibus. Si vero extent quidem parochus et episcopus, sed » nullo constituto vicario, uterque metu haereticorum lateat, nec » ad alterutrum sit tutus accessus, validum est matrimonium » absque parochi, adhibitis tamen duobus testibus (191). »

(190) *Prosp. Fagnani Commentaria in secund. libr. decretal. De foro com- petenti in cap. Si clericus n. 58.*

(191) *Apud Diana Resolut. moral. part. XI. tract. VI. resol. I. Venet. 1635. pag. 528.*